

Idea – nový význam

Abychom mohli starého termínu „idea“ kontrolovaným způsobem používat také dnes, musíme se pokusit vymezit jeho význam novým, na původním platónském co nejméně závislým způsobem. Už přinejmenším od dob Descartových bychom měli pečlivě rozlišovat mezi cogitatio cogitans (jakožto výkonem myšlenkového aktu) a cogitatio cogitatum (tj. tím, k čemu se onen myšlenkový akt odnáší, k čemu míří). Záležitost byla značně upřesněna, když Brentano stanovil (obnovil) příslušný vztah mezi obojím jako „intencionální“ resp. „intencionalitu“, ale jeho pojetí muselo být náležitě opraveno Husserlem. Ten však to, k čemu se myšlenkové akty mohou odnášet či k čemu mohou směřovat, určil jako „intencionální objekt“ (v tom přejal Brentanův termín), ale zároveň dost pracně, ale přesvědčivě prokázal, že tento „intencionální objekt“ nemůže být součástí ani složkou „intencionálního aktu“ (v rámci kritického odmítnutí psychologismu v logice). K základní charakteristice intencionálního „objektu“ (event. „předmětu“, u Husserla najdeme oba termíny, „objekt“ i „Gegenstand“ bez dalšího rozlišení či upřesnění) náleží ovšem to, že jej subjektivně (duševně) nejen můžeme mít, ale vskutku vždy máme „před sebou“ jakožto myslícím subjektem, a to právě jakožto „před-mět“ (česky odvozeno od toho, co je „před-meteno“, tedy vrženo nebo hozeno před, zatímco v němčině jde o poukaz k tomu, co „stojí před“, „was uns gegenübersteht“; sem náleží poznámka o různosti způsobů, jak latinské termíny „obiectum“ i „subiectum“ byly do češtiny nebo do němčiny překládány s ohledem na dvojí možný slovesný původ, totiž od „iaceo“ nebo „iacio“). Problém či spíše chyba německého důrazu na jakousi nepohnutost toho, co bylo nazváno „Gegenstand“ (stehen = stát, bylo to náhražková obměna latinského „ležeti“ ještě více sugerovala chápání ve smyslu odedávna se prosazujícího „zpředměťování“; alternativní termín „Gegenwurf“ najdeme ve staroněmčině, ale v dnešním živém jazyce už zcela chybí. V češtině se naopak uplatnil překlad, poukazující na aktivitu, tj. „metání“ (házení, vrhání), zatímco příslušný alternativní překlad sice žije, ale znamená už něco docela jiného (před-stava, před-loha, v obou případech tu jde o zřetelný poukaz na subjekt, který něco staví před nebo pokládá vpřed). Hlavním problémem tu však vždy zůstává něco jiného: pokud se vůbec počítá s nějakou aktivitou, s nějakým konáním nebo děním, vždy se jakoby samozřejmě připisuje aktivnímu subjektu, ale nikdy tomu, k čemu subjektivní aktivita směřuje. Takže právě zde se otvírá možnost využít termínu „idea“, nikoli ve smyslu toho, co může být pouze „stojícím“ nebo „ležícím“ před-mětem výkonu subjektu, takže by jeho místo muselo být vždy „před“ aktivním (a tedy hýbajícím se) subjektem. Budeme tedy „ideu“ chápat jako něco ne-předmětného, co „aktivně“ (rozlišení a upřesnění bude ovšem potřebné, protože z „ideje“ nemůžeme dělat „subjekt“, který jediný je schopen výronu nějaké „akce“) přichází k subjektu nikoli zvenčí, nýbrž naopak „zevnitř“. To nám otvírá zcela novou cestu nejen nového užití, ale i dalšího zkoumání.

(Písek, 081229-3.)